

Sygn. akt I ACa 1197/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 marca 2014r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Alicja Myszkowska
Sędziowie:	SA Lilla Mateuszczyk SO del. Ryszard Badio (spr.)
Protokolant:	st.sekr.sądowy Jacek Raciborski

po rozpoznaniu w dniu 12 marca 2014r. w Łodzi

na rozprawie

sprawy z powództwa **W. O.**

przeciwko **A. P. (1)**

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

na skutek apelacji obu stron

od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi

z dnia 20 czerwca 2013r. sygn. akt I C 1682/12

I. z apelacji powoda zmienia zaskarżony wyrok na następujący:

„1. uznaje za bezskuteczną w stosunku do powoda W. O. czynność prawną w postaci darowizny nieruchomości położonej w Ł. przy ulicy (...), oznaczonej w ewidencji gruntów jako działka nr (...) o powierzchni 0,1220 ha, dla której Sąd Rejonowy dla Ł. w Ł. prowadzi Księgę Wieczystą o numerze (...) (...), zawartą w dniu 22 lipca 2011 roku przed notariuszem G. R. w Kancelarii Notarialnej przy ulicy (...) w Ł., repertorium A numer (...) pomiędzy Z. P. i K. P., a A. P. (1) w zakresie udziału, który przypadłby Z. P. w wyniku ustania ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej – co do wiarygodności przysługującej W. O. wobec Z. P. wynikającej z prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 22 listopada 2011 roku w sprawie sygnatura akt I C 900/07 oraz prawomocnego wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 2 kwietnia 2012 roku w sprawie sygnatura akt I ACa 98/12;

2. zasądza od A. P. (1) na rzecz W. O. kwotę 7.217,00 zł (siedem tysięcy dwieście siedemnaście) zł tytułem zwrotu kosztów procesu;

3. nakazuje pobrać od A. P. (1) na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Łodzi kwotę 10.322,00 (dziesięć tysięcy trzysta dwadzieścia dwa) zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych, od których powód był zwolniony w całości.”

II. oddala apelację pozwanego;

III. zasądza od A. P. (1) na rzecz W. O. kwotę 5.400,00 (pięć tysięcy czterysta) zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym;

IV. nie obciąża A. P. (1) kosztami opłaty od apelacji strony powodowej.

Sygn. akt I ACa 1197/13

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Łodzi w sprawie z powództwa W. O. przeciwko A. P. (1) o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną:

1. uznał za bezskuteczną w stosunku do powoda W. O. czynność prawną w postaci umowy darowizny nieruchomości położonej w Ł. przy ulicy (...), oznaczonej w ewidencji gruntów jako działka nr (...) o powierzchni 0,1220 ha, dla której Sąd Rejonowy dla Ł. w Ł. prowadzi księgę wieczystą o numerze KW (...), zawartej przez w dniu 22 lipca 2011 r. przed notariuszem G. R., w Kancelarii Notarialnej przy ulicy (...) w Ł., repertorium(...), pomiędzy Z. P. i K. P., a A. P. (2), w udziale wynoszącym 1/2 części dokonanej przez Z. P. – w zakresie wierzytelności przysługującej W. O. wobec Z. P., tj. w zakresie kwoty 180.926,24 zł z należnymi odsetkami od kwoty 100.000 zł od dnia 21 listopada 2007 r. do dnia zapłaty, od kwoty 80.000 zł od dnia 25 marca 2010 r. do dnia zapłaty oraz od kwoty 926,24 zł od dnia 21 listopada 2010 r. do dnia zapłaty, kwoty 21.236,74 zł tytułem renty za okres od dnia 1 września 2007 r. do dnia 30 października 2012 r. z należnymi odsetkami oraz kwoty 354,93 zł miesięcznie tytułem renty za okres od dnia 1 listopada 2012 r. z odsetkami liczonymi do dnia zapłaty, kosztów procesu i kosztów egzekucyjnych, wynikających z wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 22 listopada 2011 r., sygnatura akt I C 900/07, zaopatrzonego klauzulą wykonalności na mocy postanowienia Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 24 maja 2012 r. oraz wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 2 kwietnia 2012 r., sygn. akt I ACa 98/12, opatrzonego klauzulą wykonalności na mocy postanowienia tegoż Sądu z dnia 11 maja 2012 r.;

2. oddalił powództwo w pozostałej części;

3. zniósł wzajemnie między stronami koszty zastępstwa procesowego;

4. nakazał pobranie od pozwanego A. P. (1) na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Łodzi kwotę 5.161,00 zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych, od których powód był zwolniony w całości.

Analizując stan faktyczny przez pryzmat obowiązujących przepisów Sąd Okręgowy uznał, że powoda obciążał w przedmiotowej sprawie wyłącznie ciężar wykazania, że osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, a dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. Powód sprostał tym wymaganiom ponieważ wykazał, że na skutek umowy darowizny zawartej przez dłużnika i jego małżonkę z pozwanym powód utracił możliwość zaspokojenia się z majątku należącego do Z. P.. Przeciwko Z. P. prowadzonych było wiele egzekucji, które okazały się bezskuteczne. W chwili obecnej dłużnik nie otrzymuje żadnego dochodu, nie prowadzi działalności gospodarczej i nie posiada żadnego majątku ruchomego i nieruchomego. W toku egzekucji prowadzonej przez powoda przeciwko Z. P. nie doszło do wyegzekwowania żadnej kwoty. Także pozwany nie był w stanie wskazać majątku ojca, do którego możliwe byłoby skierowanie egzekucji.

Sąd Okręgowy uznał za bezzasadne twierdzenie pozwanego, że Z. P. stał się dłużnikiem powoda dopiero z dniem uprawomocnienia się wyroku wydanego w sprawie I C 900/07 Sądu Okręgowego w Łodzi. Odpowiedzialność Z. P. jest bowiem niezależna od prowadzonego procesu i powstała z chwilą wystąpienia skutków wypadku. Zapadłe

orzeczenie potwierdziło wyłącznie obowiązek naprawienia szkody przez pozwanego. Skoro więc Z. P. był zobowiązany do naprawienia szkody w roku 2007, to dokonując czynności prawnej w dniu 22 lipca 2011 r. powinien mieć świadomość, że działa na szkodę wierzyciela. W wyniku uczynionej darowizny nie otrzymał bowiem żadnego świadczenia ekwiwalentnego, a tylko zwiększył swoją niewypłacalność, gdyż w tym czasie zlikwidował także swoją działalność gospodarczą. Żądanie powoda, co do zasady było więc uzasadnione, gdyż spełnione zostały przesłanki wskazane w art. 527 i 528 k.c.

Okręgowy wyjaśnił także, że powództwo mogło być uzasadnione jedynie w połowie, czyli w zakresie korzyści jaką uzyskał pozwany w wyniku obdarowania go udziałem wynoszącym 1/2 części, w nieruchomości stanowiącej przedmiot darowizny, a objętej wspólnością majątkową małżonków Z. P. i K. P.. Bezsprene bowiem małżonka dłużnika, K. P., nie odpowiadała za długi męża, gdyż nie wynikały one w przedmiotowym wypadku z czynności prawnej, a z czynu niedozwolonego i nie podległy w związku z tym dyspozycji art. 41 § 1 k.r.o. Przepis art. 41 § 2 k.r.o. stanowi natomiast, że jeżeli zobowiązanie jednego z małżonków nie wynika z czynności prawnej, wierzyciel może żądać zaspokojenia z majątku osobistego dłużnika, z wynagrodzenia za pracę lub z dochodów uzyskanych przez dłużnika z innej działalności zarobkowej, jak również z korzyści uzyskanych z jego praw, o których mowa w art. 33 pkt 9, a jeżeli wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, także z przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa.

Żądanie pozwu objęło całą podarowaną nieruchomość, a nie udział w tej nieruchomości przypadający na dłużnika. W zakresie w jakim pozwany domagał się uznania za bezskuteczną umowy darowizny w tej części, która dotyczyła udziału małżonki dłużnika (1/2) Sąd Okręgowy uznał powództwo za bezzasadne, oddalił je i proporcjonalnie rozliczył koszty postępowania między stronami oraz koszty opłaty od pozwu.

Pozwany w swojej apelacji zaskarżył punkt 1 i 4 wyroku Sądu Okręgowego, zarzucając mu naruszenie art. 527 i 528 k.c. w związku z art. 353 k.c. poprzez bezzasadne przyjęcie, że ojciec pozwanego Z. P. był zobowiązany do naprawienia szkody wyrządzonej W. O. już w chwili jej powstania, czyli w roku 2007, a dokonując czynności prawnej darowizny w dniu 22 lipca 2011 r. powinien mieć świadomość, że działa na szkodę wierzyciela. W związku z tym pozwany wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powoda kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego złożył także powód, żądając uznania czynności prawnej dokonanej przez dłużnika za bezskuteczną wobec powoda w całości, zgodnie z żądaniem określonym w pozwie; ewentualnie uznanie tej czynności za bezskuteczną w tej części jaka przypadnie Z. P. w razie ustania wspólności majątkowej małżeńskiej. Powód wniósł również o zasądzenie od pozwanego kosztów postępowania w pełnej wysokości za obie instancje.

Powód zarzucił naruszenie prawa materialnego, art. 527 § 1 k.c., art. 41 § 1 k.r.o., art. 52 § 1 a k.r.o., poprzez ich niewłaściwe zastosowanie; ograniczenie w punkcie 1 wyroku stwierdzenia bezskuteczności czynności prawnej do „udziału w wysokości 1/2 części” darowizny dokonanej przez Z. P. i oddalenie powództwa w pozostałej części. Zarzucił również naruszenie prawa procesowego – art. 98 § 1 k.p.c., art. 100 k.p.c. – poprzez ich niewłaściwe zastosowanie w konsekwencji błędnego uznania, że strona powodowa przegrała proces w całości.

W dniu 20 września 2013 r. powód złożył odpowiedź na apelację strony pozwanej, domagając się jej oddalenia i zasądzenia od pozwanego kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu odwoławczym.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Stan faktyczny był między stronami bezsporny, co potwierdzone zostało w treści przedstawionych przez strony zarzutów. Sąd Apelacyjny w całości zaakceptował zatem precyzyjne ustalenia poczynione przez Sąd pierwszej instancji uznając, że dają one podstawę zarówno do należytej oceny zgłoszonego w pozwie roszczenia jak i odniesienia się do przedstawionych w apelacjach zarzutów.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do apelacji pozwanego, która jest dalej idąca, gdyż zmierza do oddalenia powództwa w całości, zgodzić się należy, że podstawową przesłanką skargi pauliańskiej jest przede wszystkim istnienie podlegającej ochronie wierzytelności pieniężnej w stosunku do dłużnika, który dokonał czynności prawnej objętej żądaniem ubezpieczenia. Nie jest jednak konieczne, aby chroniona wierzytelność istniała już w momencie dokonywania kwestionowanej czynności. Wynika to chociażby z treści art. 530 k.c., który dotyczy ochrony wierzytelności przyszłych. Chroniona wierzytelność powinna powstać najpóźniej w chwili wniesienia skargi pauliańskiej, albo co najmniej powinna istnieć w chwili wyrokowania.

W chwili wniesienia pozwu opartego na treści art. 527 k.c. niewątpliwym powinien być sam tytuł zobowiązania dłużnika. W przypadku wątpliwości co do rozmiaru wierzytelności powód powinien podać jedynie przewidywaną, maksymalną wysokość wierzytelności. Określona w powództwie wysokość wierzytelności stanowić będzie wartość przedmiotu sporu. Wysokość ta determinować będzie z kolei zakres, jakim kwestionowana czynność prawna dłużnika, będzie mogła zostać objęta sankcją bezskuteczności. Bezskutecznością może być bowiem objęte jedynie czynność prawna dłużnika maksymalnie do rozmiarów konkretnej wierzytelności przysługującej wierzycielowi. Dlatego sentencja wyroku wydanego na podstawie art. 527 § 1 k.c. zawsze musi określać wierzytelność, której ochronie ma on służyć.

Reasumując, powtórzyć należy, że konkretyzacja wierzytelności podlegającej ochronie następuje najpóźniej w chwili wydawania wyroku paulińskiego. W przedmiotowej sprawie wierzytelność powoda była doprecyzowana na długo przed wytoczeniem przedmiotowego powództwa. Określały ją bowiem wyroki: Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 22 listopada 2011 r. w sprawie I C 900/07 oraz Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 2 kwietnia 2012 r. w sprawie I ACa 98/12. Do wytoczenia powództwa w sprawie niniejszej doszło zaś dopiero w dniu 25 października 2012 r.

Podkreślić należy, że wymienione wyżej wyroki wydane w sprawie o odszkodowanie, zadośćuczynienie oraz rentę z tytułu uszkodzenia ciała i rozstroju zdrowia wywołanego czynem niedozwolonym nie miały charakteru konstytutywnego i nie kreowały wierzytelności. Wierzytelności powstały w chwili, kiedy doszło do uszkodzenia ciała i rozstroju zdrowia u poszkodowanego albo w momencie, kiedy zdarzenia te wywołały cierpienia poszkodowanego, uszczerbek w jego majątku, lub doprowadziły do zwiększenia jego potrzeb. Ich wymagalność wiązała się zaś zapewne z otrzymaniem przez pozwanego wezwania do zaspokojenia powoda. Jak wynika z analizy wyroku wydanego przez Sąd Okręgowy w Łodzi w sprawie I C 900/07, żadna z wierzytelności dochodzonych przez powoda nie stała się wymagalna po dokonaniu darowizny objętej skargą paulińską. Przystępując do umowy darowizny darczyńca mógł więc antycypować swoją sytuację prawną. W chwili dokonania darowizny spór sądowy między powodem, a Z. P. był już na ukończeniu, darczyńca powinien więc również spodziewać się, że oprócz zadłużenia z tytułu odszkodowania, zadośćuczynienia i renty może się stać dłużnikiem powoda również z tytułu kosztów sądowych, czy egzekucyjnych. Wierzytelności te nie istniały jeszcze w chwili darowizny, ale zostały skonkretyzowane jeszcze przed wytoczeniem przedmiotowego powództwa i przed zamknięciem rozprawy, za zatem także korzystały z ochrony.

Mając na względzie powyższe Sąd Okręgowy oddalił apelację pozwanego na podstawie art. 385 k.p.c., stwierdzając jednocześnie, że treść wyroków: Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 22 listopada 2011 r. w sprawie I C 900/07 oraz Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 2 kwietnia 2012 r. w sprawie I ACa 98/12 dostatecznie konkretyzuje wierzytelności, które korzystają z ochrony pauliańskiej i wystarczającym będzie odwołanie się do tych orzeczeń. Zauważyć bowiem należy, że faktem bezspornym jest to, że powód nie uzyskał od Z. P. żadnego zaspokojenia w zakresie kwot objętych wymienionymi wyrokami, za wyjątkiem kwoty 20.000,00 zł, którą w oparciu o pkt. 1 wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi w sprawie I C 900/07 wypłacił zakład ubezpieczeń, odpowiedzialny w tej części na zasadzie in solidum wraz ze Z. P..

Apelacja powoda była natomiast uzasadniona. Analiza uzasadnienia pozwu, świadczy bowiem, że powód, odwołując się do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 12 maja 2011 r. sygn. akt III CZP 19/11 doskonale zdawał sobie sprawę z tego, że będzie mógł poszukiwać zaspokojenia tylko w tej części przedmiotu darowizny, która w przypadku zniesienia wspólności majątkowej między K. i Z. małżonkami P. przypadłaby na Z. P.. Zdawał sobie jednak również sprawę z tego, że przedmiotowe postępowanie dotyczyło uznania czynności prawnej za bezskuteczną, a więc poprzedzało czynności egzekucyjne. Skoro więc przedmiot darowizny objęty był wspólnością majątkową małżeńską, a zatem współwłasnością

o charakterze łącznym, to formalnie powód nie mógł domagać się częściowego ubezskuteczenia umowy darowizny. Współwłasność łączna ma bowiem charakter bezudziałowy.

Potrzeba uszczegółowienia rozstrzygnięcia paulińskiego wynikała wyłącznie z faktu, że przeciwnikiem wierzyciela nie jest dłużnik i jego małżonek, ale osoba trzecia. Wyrok uznający na podstawie art. 527 k.c. bezskuteczność określonej czynności prawnej przenoszącej przedmiot lub prawo z majątku dłużnika do majątku osoby trzeciej, nie powoduje ich powrotu do majątku dłużnika, lecz jedynie daje wierzycielowi prawo zaspokojenia się z tego przedmiotu lub prawa, pozostających nadal w majątku osoby trzeciej, przed jej wierzycielami (art. 532 k.c.). Wszczęcie postępowania egzekucyjnego nie wymaga więc w tym przypadku wytoczenia dodatkowego powództwa o zapłatę.

Z jednej strony znajduje się zatem wierzyciel, którego czynność prawna pokrzywdziła, a z drugiej osoba trzecia, która nie była dłużnikiem, ale odniosła korzyść w wyniku czynności prawnej dokonanej z dłużnikiem, uznanej za bezskuteczną. Problem owej korzyści jest w takim przypadku kluczowy. Wprawdzie bowiem cała czynność prawna dokonana przez małżonków pozostających we wspólności majątkowej małżeńskiej staje się formalnie bezskuteczna w wyniku uwzględnienia skargi pauliańskiej, ale w przypadku, gdy tylko jeden małżonek odpowiada za zobowiązanie, osoba trzecia odnosi korzyść kosztem wierzyciela tylko w zakresie udziału, który przypadłby dłużnikowi w wyniku zniesienia wspólności majątkowej małżeńskiej. Zachodzi więc konieczność ograniczenia bezskuteczności do udziału w majątku, który przypadłby dłużnikowi w przypadku zniesienia wspólności majątkowej małżeńskiej. Ten hipotetyczny udział stanowi górny próg korzyści, jaką osoba trzecia uzyskała kosztem wierzyciela.

Potrzeba ochrony pozwanej osoby trzeciej w zakresie korzyści, jakie odniosła ona na skutek czynności prawnej uznanej za bezskuteczną, ale dokonanej przez małżonka nie będącego dłużnikiem stanowi właśnie podstawę, ograniczenia bezskuteczności i zakreślenia w orzeczeniu paulińskim, w jakim zakresie może dojść do zaspokojenia wierzyciela. Nie oznacza to jednak, że bez przeprowadzenia dodatkowych ustaleń możliwe jest wskazanie, że wierzyciel ma prawo zaspokoić się z udziału wynoszącego $\frac{1}{2}$ części przedmiotu czynności prawnej uznanej za bezskuteczną. Współwłasność łączna ma bowiem charakter bezudziałowy, a zatem wierzytelność podlega ochronie może być zaspokojona wyłącznie w zakresie udziału, który potencjalnie przypadłby dłużnikowi w wyniku wprowadzenia ustroju rozdzielności majątkowej. Jeśli więc wierzyciel kwestionowałby domniemanie równych udziałów, wynikające z art. 43 § 1 k.r.o., to po uzyskaniu korzystnego rozstrzygnięcia na skutek powództwa paulińskiego, mógłby domagać się wprowadzenia rozdzielności majątkowej małżeńskiej na podstawie art. 52 § 1a k.r.o. oraz ustalenia nierównych udziałów na podstawie art. 43 § 2 k.r.o., a następnie dopiero skierować żądanie wykonania wyroku paulińskiego przez osobę trzecią. Konstrukcja przyjęta przez Sąd pierwszej instancji wykluczała takie rozwiązanie, gdyż z góry założono istnienie równych udziałów w majątku dorobkowym małżonków P.. Sąd Okręgowy wadliwie też założył, że ograniczenie możliwości zaspokojenia wierzyciela do udziału przypadającego Z. P. wiązało się z porażką wynoszącą połowę dochodzonego roszczenia. Zauważyć przecie należy, że wartość przedmiotu sporu w sprawie o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną na podstawie art. 527 i nast. k.c. stanowi wysokość wierzytelności, która nie została zaspokojona w związku z czynnością dokonaną między dłużnikiem, a osobą trzecią. Wartość ta nie ulega zaś zmianie nawet w wyniku ograniczenia możliwości zaspokojenia wierzyciela do majątku, który stanowiłby udział, jaki przypadłby dłużnikowi w majątku objętym współwłasnością łączną.

Mając na uwadze powyższe Sąd Apelacyjny, z apelacji powoda, zmienił zaskarżony wyrok na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. w ten sposób, że ubezskutecznił czynność darowizny do udziału, który przypadłby Z. P. w wyniku ustania ustroju wspólności majątkowej. W związku z tym zachodziła także konieczność zmiany orzeczenia o kosztach postępowania przed Sądem pierwszej instancji. Na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. Sąd Apelacyjny zasądził od pozwanego na rzecz powoda koszty zastępstwa procesowego strony powodowej w wysokości odpowiedniej do wartości przedmiotu sporu oraz obciążył pozwanego w całości nieuiszczoną opłatą od pozwu.

O kosztach zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym Sąd Apelacyjny orzekł również na podstawie art. 98 § 1 k.p.c. uznając, że w zakresie obu apelacji jednakową wartość przedmiotu zaskarżenia, stanowiącą połowę wartości przedmiotu sporu. Ponieważ powód odniósł sukces w zakresie obu apelacji Sąd zasądził od pozwanego na jego rzecz koszty zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym w podwójnej wysokości (2x2.700 zł).

Uwzględniając złą sytuację majątkową pozwanego, ujawnioną we wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych Sąd Apelacyjny uznał w oparciu o art. 102 k.p.c., że zachodzą przesłanki do zwolnienia pozwanego od obowiązku zapłacenia na rzecz Skarbu Państwa opłaty od apelacji wniesionej przez stronę powodową.